

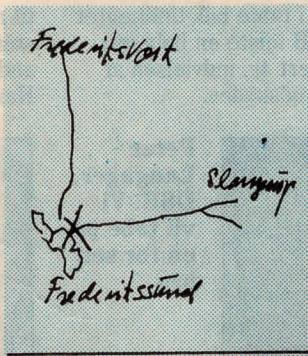
En slags købstad

Kirtegade i Frederikssund - i baggrunden

Kort fra Danmark

Af ERIK KJERSGAARD
TEGNING: PALLE PIO

samt losse- og ladested for Roskilde såvel som for Slangerup og Hillerød. Ved disse privilegier har den gjort et temmeligt indgreb i Roskildes liden handel, som for en stor del er aftaget, men især lagt den ældgamle købstad Slangerup næsten ganske øde, og alt dette uden at have båret eller endnu bærer lige byrden med andre købstæder i adskillige henseender.»

Roskilde-borgernes holdning oser af brødnid; men bortset fra det havde de egentlig ret, for Frederikssund er en underlig skifting blandt danske købstæder – opvokset så at sige af sig selv i en tid, da byer ellers ikke sådan bare opstod, men forventedes at blive grundlagt, og skønt den bærer et kongeligt navn – efter Frederik den 3. – er det ret uforklarligt, hvordan den kom til at hedde det. Men i april 1650 udstedte købmand Mogens Ibsen fra Slangerup – senere også kongelig tolder – en kvittering i Frederikssund, som indtil da aldrig havde heddet andet end Sundby Færge. Hvem der havde myndigdet Ibsen til den navneforandring, ved vi ikke.

Sundby Færge var – helt konkret – en pram, der her ved Isefjordens smalleste passage blev trukket frem og tilbage med reb mellem Hornsherred og Nordsjælland. Den var der i hvert fald i slutningen af middelalderen; men

færgemanden boede på Hornsherredssiden, og den østlige anløbsplads var bare en åben kyst – landsbyen Ude Sundbys overdrev. At der kom andre aktiviteter i gang på stedet, skyldtes til en begyndelse, at Frederik den 2. gav sig til at bygge Frederiksborg, og at en del af byggematerialerne blev landsat ved Sundby Færge. Nogen havn var der ikke; men i 1587 anlagde man en skibsbro.

Således opstod der en ladeplads – bl.a. for Roskilde, hvor besejlingsforholdene var dårlige, og for købstaden Slangerup, der aldrig havde haft nogen overhovedet. Vi hører, at det navnlig var grovvarer, det drejede sig om – korn til udførsel og tømmer til indførsel, og borgerne i Slangerup byggede nogle pakhuse på kysten til oplagring – deriblandt et stort magasin, der fik det prætentøse navn Falkenborg. Det blev nemlig opkaldt efter Slangerups borgmester Falch Olsen, og det er forklaringen på, at Frederikssund den dag i dag fører en falk i sit byvåben.

Dette var da meningen med Sundby Færge. Det var en ydmyg ladeplads, der stod til tjeneste for Slangerup og

Roskilde, og det skulle alene ret andet. Men gøgeunge. Allerede i 1635 var man fremsynet nok til at foreslå, at gamle købstad blev nedlagt ud til kysten – naturligvis sel for borgerne i Roskilde komme til at ligge helt i s nye søkøbstad. Så de planer en stopper for.

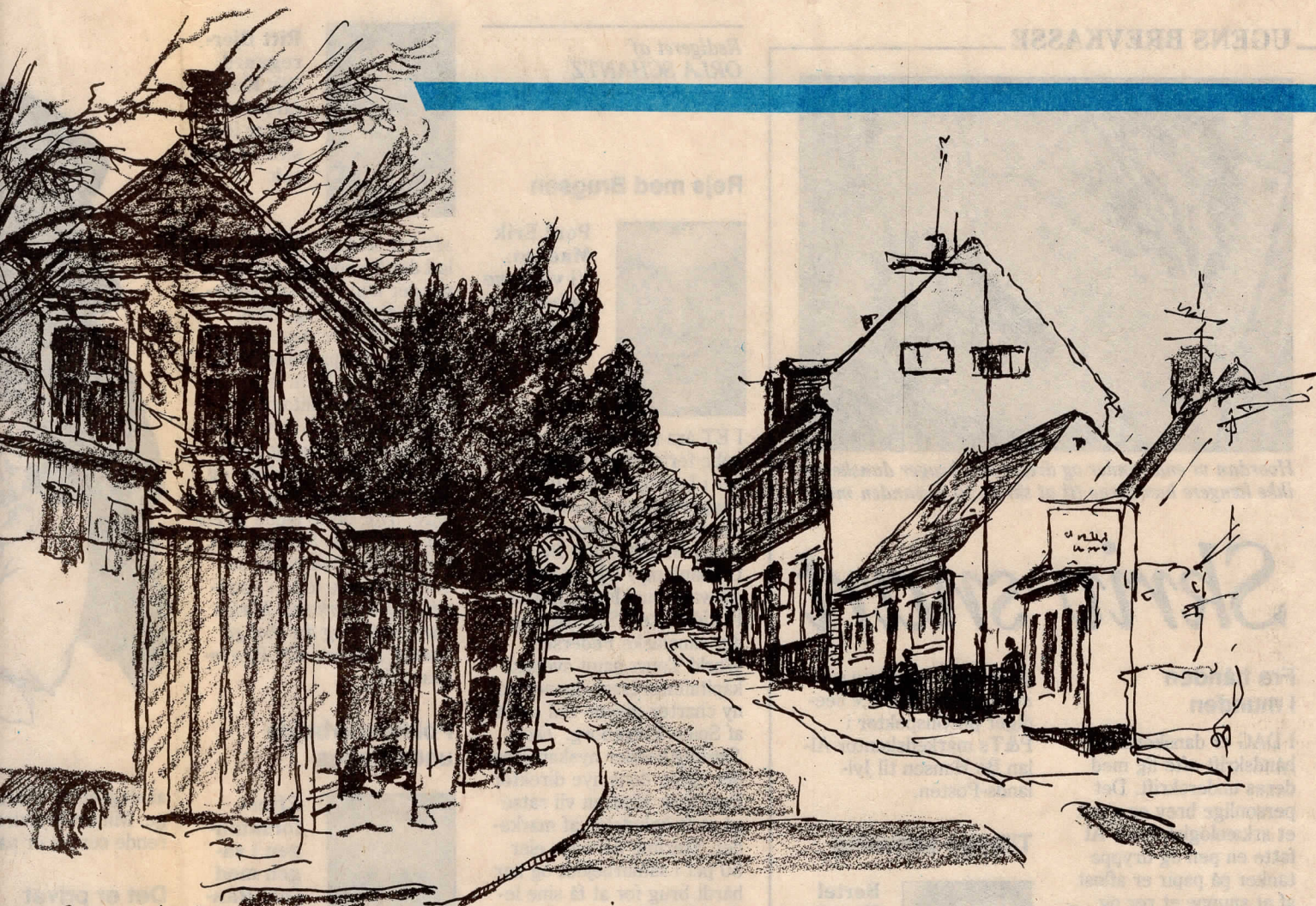
Men købstad eller ikke sin kongelige tolder, sit k og med tiden endda en hjrende befolkning. Ved 17 midte boede der et par hnesker i Frederikssund, s på papiret – ikke var andklynge huse på Ude Sund i realiteten en siamesisk t Slangerup. Tilstandene vaagtige. »I Frederikssund steder mest brugeligt, at des til mødding,« hedder præsten i Ude Sundby kla befolkningen drev handel – en alvorlig forseelse i p

Så Frederikssund måtte litimester, og da øvrighed begyndt at rykke ind, måtte

INGEN ved, hvad ordet »vikinger« kommer af; men den mest sandsynlige forklaring er, at det oprindeligt var betegnelsen for indbyggerne i Viken ved Oslofjord. Så det er virkelig godt gjort, når det i løbet af den seneste menneskealder er lykkedes turistforeningen i Frederikssund at få lokaliseret vore kampglade, lurblæsende forfædre med de hornede hjelme – hentet fra Richard Wagners teatergarderobe – til en by, der bare er et par hundrede år gammel og kemisk rensset for minder fra vikingetiden. Hvis man så endda havde henlagt disse saga-spil til Jordhøj – en beskeden landsby i nabolaget, som visse sagnforskere har villet identificere med Heorot – Beowulfkvadets danske kongesæde, eller til det nok som bekendte Lejre ved Roskilde. Men det var altså Frederikssund, der tilegnede sig vikinjerne uden at have nogen som helst adkomst til dem.

og det er ikke første gang, Frederikssund har trådt på Roskilde. Da regeringens i 1780'erne overvejede en regulering af handelen på de kanter, blev sagen sendt til høring i Roskilde, hvor man således fik luft for sin ærgrelse over denne opkomling af en by: »Frederikssund, som for en del år siden har fået en slags købstadsprivilegier, var tilforn ikkun en åben plads

i Frederikssund - i baggården porten til kirkegården. April 21 - Paulsen.

på Hornsherred-anlæbsplads var landsbyen Ude, at der kom andre steder, skyldtes Frederik den 2. Frederiksborg, og materialerne blev færge. Nogen i 1587 anlagde

en ladeplads - for besejlingsfor og for købstaden havde haft nogen er, at det navnlig rejede sig om - kommer til indførsel Slangstrup byggede sten til oplagring magasin, der fik Falkenberg. Det efter Slangstrup sen, og det er Frederikssund den dag sit byvåben. Slangen med Sundby ladeplads, for Slangstrup og

Roskilde, og det skulle aldrig have været andet. Men gøgeungen voksede. Allerede i 1635 var man i Slangstrup fremsynet nok til at foreslå, at den gamle købstad blev nedlagt og flyttet ud til kysten - naturligvis til stor rædsel for borgerne i Roskilde, der ville komme til at ligge helt i skygge af en ny søkøbstad. Så de planer fik man sat en stopper for.

Men købstad eller ikke - stedet fik sin kongelige tolder, sit kongelige navn og med tiden endda en hjemmehørende befolkning. Ved 1700-årenes midte boede der et par hundrede mennesker i Frederikssund, som stadig - på papiret - ikke var andet end en klynge huse på Ude Sundbys overdrev, i realiteten en siamesisk tvilling til Slangstrup. Tilstandene var wild-westagtige. »I Frederikssund er det nogle steder mest brugeligt, at gaden anvendes til mødding,« hedder det sig, og præsten i Ude Sundby klagede over, at befolkningen drev handel om søndagen - en alvorlig forseelse i pietismens tid.

Så Frederikssund måtte have en politimester, og da øvrigheden først var begyndt at rykke ind, måtte der også

udnævnes en rodemester; men det var vistnok anskaffelsen af en brand-sprøjte, der for alvor gav indbyggerne i Frederikssund en følelse af at stå på egne ben. I 1747 tog de den store beslutning; men først ni år senere meddelte de Slangstrup, at nu skete det - og at de ville klare det selv, hvad de også gjorde. Sprøjte- og sprøjtehus kunne meldes klar i 1759 efter at have været et samtaleemne i tolv år.

Således fik man en brandsprøjte, før man fik en kirke, og således gik det derudefter. Ingen kunne undgå at se, hvad vej vinden blæste - ejheller kæmneren i Slangstrup. Erhvervslivet trives i Frederikssund, fastslår han i 1777, »såvel for de handlende som for det øvrige borgerskab og håndværkere, dels af bønder, som der kommer en anelig mængde af fremfor i Slangstrup, dels af skibsfolk, der venteligt tilforhandler sig en del forbrugelige og på anden måde afsættelige håndværksvarer, ja og venteligt tager en del brændevin med på rejsen, når de får udlosset, og hvad brændevin de i Frederikssund på anden måde kan afsætte ved at lade det bringe en til to

mil på den anden side af Slangstrup til omliggende kroer, hvorover afsætningen er borte for denne fattige by.«

Når det kom til stykket, kunne Frederikssund ikke - som man ellers frygtede - tage livet af Roskilde; men brændevinshandelens tilbagegang i Slangstrup var symptomatisk for udviklingen i denne gamle købstad, og i slutningen af 1700-årene blev sagen på ny aktuel - Slangstrups nedlæggelse og Frederikssunds ophøjelse. Tilfældet greb ind, da Slangstrup i foråret 1808 blev hærget af en brand - ikke mere voldsom, end at byen kunne have forvundet følgerne, hvis det ikke havde været, fordi forudsætningen for en genopbygning allerede var væk. Så hvorfor puste liv i en død købstad, når man havde en spillevende?

Frederikssund - et barn af Slangstrup og tidligt udpeget som legitim arving - kunne da tiltræde sin arv nytårsnat 1810, medens Slangstrup blev pensioneret som landsby, og Roskilde ærgrede sig.